

4. Козлов В. Ф. Охрана исторических памятников в Крыму (1920-1941 гг.) / В. Ф. Козлов // Художественное наследие : хранение, исследование, реставрация. – М., 1994. – Вып. 15. – С. 126-156.
5. Жуков Ю. Н. Становление и деятельность советских органов охраны памятников истории и культуры. 1917-1920 гг. / Ю. Н. Жуков; отв. ред. Н. М. Катунцева; АН СССР, Ин-т истории СССР. – М. : Наука, 1989. – 301 с.
6. Хливнюк А. В. Крымский отдел по делам музеев и охраны памятников искусства, старины и народного быта (КрымОХРИС) и памятникоохранительная работа / А. В. Хливнюк // Охрана и изучение памятников истории и культуры в Крымской АССР : исследования и документы / авт.-сост. А. В. Хливнюк; ред. и вступ. ст. А. А. Непомнящий; Центр памятниковедения НАН Украины и УООПИК. – Симферополь : СГТ, 2008. – С. 41-58. – (Биобиблиография крымоведения; вып 11).
7. ГАРФ. – Ф. А-2307. – Оп. 8. – Д. 135. – Л. 79.
8. Там же.
9. Там же. – Л. 80.
10. Там же.
11. Там же. – Оп. 3, Д. 130, Л. 256.
12. Там же. – Л. 257.
13. Там же. – Оп. 8. – Д. 180. – Л. 115–115 об.
14. Там же. – Оп. 3. – Д. 130. – Л. 248–248 об.
15. Там же. – Оп. 8. – Д. 180. – Л. 19–19 об.
16. Там же. – Оп. 3. – Д. 130. – Л. 255.
17. Там же. – Оп. 8. – Д. 180. – Л. 45–46.
18. Там же. – Оп. 8. – Д. 180. – Л. 42.
19. Там же. – Оп. 8. – Д. 180. – Л. 43.
20. Там же. – Оп. 3. – Д. 130. – Л. 253.
21. Там же. – Оп. 3. – Д. 130. – Л. 249.
22. Там же. – Оп. 3. – Д. 130. – Л. 250.

Ганкевич В.Ю., Морозов В.М.

УДК: 947.7 (Р 477.22) (= 943.22)

ПОЛІТИКА ЦІНОУТВОРЕННЯ МІСЬКОГО ГОЛОВИ БАХЧИСАРАЮ ІСМАЇЛА ГАСПРИНСЬКОГО

Актуальність: реформування міського господарства було і є нагальною проблемою для розвитку міст в Україні. Складність питань викликає помітний громадський резонанс, який впливає на внутрішню стабільність у державі. Тому дослідження та використання позитивного досвіду минулого може прислужитися не тільки для істориків і краєзнавців, але й для сучасних керівників комунальних господарств.

Мета: розгляд позиції І Гаспринського щодо розвитку міської торгівлі та вплив органів врядування на ціноутворення.

Завдання: в дослідженні необхідно показати методи контролю за учасниками торгових операцій, втілення оригінальних пропозицій І. Гаспринського щодо покращення торгівлі та послуг в Бахчисараї.

Предмет: політика ціноутворення міського голови Бахчисараю Ісмаїла Гаспринського.

Виявлений комплекс документів дозволяє з великою ступінню вірогідності реконструювати принаймні щомісячні коливання цін на продукти харчування, товари першої необхідності та на сферу послуг. Головним джерелом стали документи Державного архіву при Раді міністрів Автономної республіки Крим (ф. 64: «Бахчисарайська міська Управа»). У цьому фонді зберігаються цікаві й важливі види поточної документації, які називаються «Відомість про довідкові ціни на провіант, фураж, опалення, освітлення та інші речі, які існують у №№ місяці 18№№ року по місту Бахчисараю», «Про складення такс на життєві припаси у 18№№ році», «Про складення такс на життєві припаси по місту Бахчисараю за 18№№ рік» тощо. (Наприклад, див.: за 1878 рік [3, спр. 10, 16], 1879 рік [3, спр. 68, 73], 1880 рік [3, спр. 115, 130], 1881 рік [3, спр. 162, 165], 1882 рік [3, спр. 194, 199], 1883 рік [3, спр. 247, 255] та 1884 рік [3, спр. 292, 313]). В них відбивалися основні інформативні відомості щодо цінової ситуації в місті, та про вплив міських органів влади на їх виправлення.

Попередні дослідження з різних причин оминали цей важливий і, певною мірою, складний сюжет. Хоча чільні засади розвитку міського господарства Бахчисараю періоду каденції І. Гаспринського в них висвітлювалися в наукових публікаціях В. Гладуна, В. Камілової, О. Каркач [1] тощо.

Відомо, що питанням місцевого значення, між іншим, є «створення умов для забезпечення населення послугами торгівлі» [2]. Розуміючи це, І. Гаспринський вважав важливою турботою керівництва міста було безперебійне постачання продовольства до Бахчисараю. Стали частими випадками, коли «гуртовики» скуповували продукти та інші речі першої необхідності, до яких Управа віднесла усі види хлібобулочних виробів, фрукти, зелень, сіль, вугілля, дрова та встановлювали на них монопольні підвищені ціни. «У огороженні інтересів публіки» 15 вересня 1879 року вступило у силу визначення міської Управи за підписом І. Гаспринського, М. Дремджи та Д. Сальникова про те, що по-перше, в базарні дні – п'ятницю та неділю з раннього ранку і до 11 години допускалася «тільки роздрібна торгівля сільськими виробами, що привозилися, продаж яких може проводитися як з возів, так і з зазначених місць на базарі» [3, спр. 72, арк. 10]. По-друге, в ті ж таки дні з раннього ранку й до одинадцятої години на базарній вулиці мав

вивішуватися прапор після чого купці та гуртові торговці могли докуповувати залишки сільгосппродукції. По-третє, суворо заборонялося торговцям скуповувати товари на шляхах, що вели до Бахчисараю, або у передмістях. Обидві сторони визнавалися винними у такому порушенні. І, нарешті, по четверте, заборонялося будь кому скуповувати возами та мажарами сіль та вугілля до зняття базарного прапору [3, спр. 72, арк. 10 (зв.)]. Цей нормотворчий акт, автором та ініціатором, якого був І.Гаспринський та його однодумці, міське самоврядування по суті унебезпечив населення Бахчисараю від катастрофічних переplat і занепаду міської роздрібної торгівлі через шахраїв-гуртовиків та монополістів-перекупників [5, с. 155].

І.Гаспринський розумів важливість реалізації контрольної функції місцевого самоврядування в торговельній царині. Для наведення ладу серед купецтва та торговців міста, реалізації відгуку Таврійської казенної палати про проведення генеральної перевірки торгівлі та промислів, очолювана І.Гаспринським бахчисарайська міська Управа 26 квітня 1879 року визначилася просити бахчисарайське міське поліцейське Управління допомагати торговим депутатам міста (у відповідності із статтею 102 «Статуту про збори на право торгівлі та промислів») вилучати у порушників відповідні документи [3, спр. 72, арк. 9]. Зі свого боку поліцейське керівництво вважало цілком слушним та необхідним участь співробітників у сприянні та допомозі торговим депутатам міста при виконанні їх обов'язків, а «для дотримання при цьому відповідного порядку може бути призначений поліцейський служитель» [3, спр. 72, арк. 8 (зв.); 5, с. 155 – 156].

В Бахчисараї існували наступні категорії товарів та послуг, ціни на які контролювалися.

Категорії товарів першої необхідності:

Продовольчі товари:

– м'ясо (яловичина: I, II сорт, волова голова, волова нога, воловий язик; баранина: стара, молода, м'ясо «шпанських» овець, бараняча голова; гуси: «з кишками та без кишок»; сало: свиняче, яловичине, бараняче курдючне).

– хлібо-булочні вироби (пшеничний I сорту, пшеничний татарський I та II сорту, круглий I сорту, крупчастий на кшталт французького, печений хліб II сорту)

– бакалія (мука: крупчаста (вищого та середнього гатунку), пшенична, житня; зерно: пшеничне, житне, ячмінне, вівсяне, просяне, горохове; крупа: гречана, пшенична; олія: соняшникова, конопляна, оливкова («дерев'яна»); чай: китайський «кантонський» та турецький «кяхтинський»; цукор рафінад; сіль кримська; оцет; хміль; жир риб'ячий)

– горілчані вироби (горілка: «грюхпробна» та «полугар»; винний спирт 80°; міцна гостра горілка)

– молоко

Не продовольчі товари:

Тара: діжки (40-відерні (з залізними обручами та з дерев'яними обручами), діжечки з залізними обручами 1-, 5-, 10-відерні); Мішки: (1 четвертні та 0,5 четвертні); Вірьовки: пенькові (1,5 та 2 дюйми¹);

Паливно-освітлювальні: (дрова, вугілля, керосин (американський петролеум та бакинський), свічки сальні, гноти); Фураж: сіно (краще, гірше), солома (житня, ярова); Мило; Тютюн.

Кам'яно-будівельні матеріали: камінь брукований крупний, камінь бутовий (звичайний та відбірковий), пісок, глина, 40-відерна² діжка води, вапно, черепиця місцева, цемент «портландський», кізак.

Металеві вироби: залізо («полосное», листове російське, кругле чотирьохгранне (1– 2 дюйми, 0,1–1 дюйм), сталь, дріт (пічний, покрівельний, скляний), цинк листовий, олово кускове).

Цвяхи: брускові (7, 6, 5-дюймові), «круглошляпные» (5 дюймів), «костильковые» (6, 5, 4-дюймові), цинкові 0,25 дюйми французькі (крупні, середні, мілкі), «заершенные» (6, 5-вершкові³), «троетес, двоетес, однотес».

Замки: всячі (великі, середні, малі), мідні врізні № 1 та № 2.

Прибори: «вьюшка» чавунна з тарілками, мідяний душник № 1, та № 2, № 3 та № 4.

Лісопилні товари: брус сосновий (3 сажени⁴ X 6 вершків; 3X5; 3X4,5; 3X4), дошка соснова (чиста (3 сажени X 2,5 дюймів X 6 вершків, 3X2X6; 3X1,5X6; 3X1X6; 3X2X5; 3X1,5X5; 3X1X5), напівчиста (3X2,5X5; 3X2X5; 3X1,5X5)), драпка 3 аршини⁵ X 6 дюймів.

Фарби: сажа голландська, свинцевий сурик, вохра очищена світла, «бакан».

Смола рідка; Дьоготь; Повість; Полотно селянське; Бавовна; Віск; Нашатир; Крохмаль; «Гарпіус»; Клей (столярний, шубяний); Лак (спиртовий та масляний); Шпигинар; Купервас, Політура.

Категорії послуг:

Транспортні – піший та тяглий день (однокінний та парою волів), перевозка (сухим шляхом та забажнюченою дорогою), 1-кінна підвода з провідником, 2-кінна підвода з провідником, 2-волова підвода з провідником;

Робоча сила: каменотес, слюсар, покрівельні роботи, скляр, столяр, маляр, пічник, черепичник, коваль, цегляр, робота з дереном, чорна робота, плитолом, тинькар, пиляр, тесляр, бруківник, каменярь, молотобоець

Мірошниківство (помел зерна) [3, спр. 10, 16, 68, 73, 115, 130, 162, 165, 194, 199, 247, 255, 292, 313].

За характером цінових коливань протягом одного року усі товари, які контролювалися Бахчисарайською міською Управою, необхідно поділити на три категорії. По-перше, це продукти та товари, ціни на які не змінювалися протягом всієї каденції І. Гаспринського на посаді міського голови (тобто, з

¹ Дюйм = 25,400438 мм.

² Відро (казенне) = 12,299 л.

³ Вершок = 44,45 мм.

⁴ Сажень (казенна) = 2,1336 м.

⁵ Аршин = 0,7112 м.

березня 1879 року по березень 1884 року). До цієї досить нечисленної категорії треба віднести волові голову – 65 коп./фунт¹, ногу – 40 коп./фунт, язик – 25 коп./фунт; цемент «портландський» – 1 руб. 20 коп./пуд², цинк листовий – 8 руб./пуд, дрiт покрівельний та скляний – по 25 коп./фунт, а також замки висячі (великий та середній – по 3 і 2 руб./шт. відповідно) та мідні врзні (№ 1 – 4 руб. 50 коп./шт. та № 2 – 4 руб./шт.).

По-друге, товари, ціни на які коливалися у незначному діапазоні, або не регулярно. Як правило, коливання тут проходили протягом двох перших років з моменту приходу І.Гаспринського в міську Управу, тобто в 1878 та 1879 роках. Починаючи з 1880 року, (а в деяких випадках – з 1881 року), ціни на товари стабілізуються і до початку 1884 року є вже незмінними. Ця категорія товарів є найбільш численною. До її складу увійшли бараняча голова, гуси, сало; хліб пшеничний круглий, пшеничний татарський І сорту, крупчастий на кшталт французького, печений ІІ гатунку; крупчаста мука; всі зерногві (окрім проса); пшенична крупа; олія; чай; сіль; оцет; хміль; риб'ячий жир; винний спирт 80°, міцна гостра горілка; молоко; вся тара (окрім 40-відерних діжок); паливно-освітлювальні товари; мило; тютюн; кам'яно-будівельні матеріали (окрім черепиці та цементу); металеві вироби; цвяхи; малі висячі замки; прибори; лісопилільні матеріали; фарби; смола; дьоготь; повсть; полотно, бавовняна тканина; віск; нашатир; крохмаль; «гарпіус»; клей; лак; шпигинар; купервас, політура.

І, нарешті, по-третє, товари, ціни на які протягом кожного року коливалися в широкому діапазоні. На відміну від товарів другої категорії, тут стабілізація цін так й не наступила. В кінці терміну повноважень І. Гаспринського треба зазначити лише поступове затухання частоти та амплітуди коливань. До такої продукції відносилися яловичина, баранина; пшеничний татарський хліб 2 сорту; пшенична та житня мука; гречка; цукор-рафінад; горілка; 4-відерні діжки; фураж; черепиця місцевого виробництва; кізак.

Необхідно розглянути коливання цін на певні продукти і товари третьої категорії.

Баранина молода (коп./фунт)

Рік	Ціна			Примітки
	мінімум	максимум	середня	
1879	11	13	11,625	За цей рік ціни збереглися за травень – грудень
1880	9,5	14	11,5	За цей рік ціни збереглися за лютий, червень – грудень
1881	10	12	10,7	За цей рік ціни збереглися за травень – листопад
1882	10	12	10,8	За цей рік ціни збереглися за січень, травень – грудень
1883	10	12	11,4	За цей рік ціни збереглися за січень, червень та жовтень

Хліб татарський 2 сорту (коп./фунт)

1879	3	4	3,4	За цей рік ціни збереглися за лютий, березень, травень, червень та жовтень – грудень
1880	4	4,5	4,1	Мінімум – з січня по вересень; максимум – з жовтня по листопад
1881	3,5	4	3,96	Максимум – з січня по листопад; максимум – у грудні
1882	3,5	4	3,9	За цей рік не збереглися ціни за квітень
1883	3	4	3,7	За цей рік ціни збереглися за січень, серпень та жовтень

Сіно краще (коп./пуд)

1879	25	30	27,6	За цей рік ціни збереглися за лютий – березень, червень, жовтень та грудень
1880	30	60	45	Мінімум – з січня по лютий; максимум – з жовтня по грудень
1881	25	60	45,4	Максимум – з січня по липень; мінімум – з серпня по грудень
1882	25	40	30,8	Мінімум – з січня по червень; максимум – з вересня по грудень
1883	30	60	46,7	Максимум – з лютого по квітень; мінімум – з серпня по вересень

Стосовно вартості послуг (зокрема робочої сили), то її коливання відрізнялись від змінення цін на продукти і товари та носили яскраво виражений сезонний характер. Встановлена в січні, вона, протягом лютого або березня, поступово зростала, виходячи на максимальну позначку у червні – липні, а з наступом холодної пори року починала знижуватися.

Розглянемо коливання вартості робочої сили каменяря.

Каменяр (руб./день)

Рік	Ціна			Примітки
	мінімум	максимум	середня	
1879	1	1,5	1,04	За цей рік ціни збереглися за січень – березень, липень, жовтень та грудень
1880	1	1,75	1,31	Мінімум – з січня по травень, максимум – у грудні
1881	1,75	2	1,96	Мінімум – з січня по лютий, максимум – з березень по грудень
1882	1,5	2	1,81	Мінімум – з січня по березень і в грудні, максимум – з травня по листопад
1883	1	2	1,39	Мінімум – у лютому, максимум – з липня по вересень

¹ Фунт (російський) = 0,40951241 кг.

² Пуд = 16.3804815 кг.

Очоловані І.Гаспринським бахчисарайські органи самоврядування в середині грудня 1880 року підтримали його пропозицію побудувати дві пекарні. Метою цієї справи було здешевлення хліба для бідних, який мав продаватися за собівартістю. Кошти мали бути зібрані благочинні та за рахунок позики міських сум [4; 5, с. 156].

Органи поліцейського нагляду суворо контролювали продовольчий стан у Бахчисараї й терміново попереджали міського голову про спроби організувати «між собою страйк» різників м'яса [3, спр. 73, арк. 4; 5, с. 156]. (У той час відомими різниками м'яса були бахчисарайські міщани Халіль Смаїл оглу, Мустафа Муждаба оглу, Ібраїм Асан оглу).

Суворо контролювалося питання про надання права на різницький промисел. Так, наприклад, 30 серпня 1879 р. Пінхуса Голдштейна було попереджено про неможливість займатися забоєм худоби та птиці без дозволу Управи, під наглядом господарського члена коробочного збору Євсея Галкіна та необхідність отримати спеціальні умови, які мають бути встановлені між громадою та ним [3, спр. 113, арк. 12; 5, с. 156].

Зі свого боку міська Управа, спираючись на 755 статтю XIII т. «Статуту про міське господарство» видання 1857 року щомісяця скликали торговців, які займалися продажем печеного хліба та м'яса. Відповідні копії постанови Управи розповсюджувалися містом, серед торговців та направлялися в Бахчисарайське міське поліцейське Управління, пану мировому судді 4 дільниці Сімферопольського повіту, пану Керч-Єнікальському градоначальнику, у комітет, запроваджений у Севастополі для встановлення цін та в Таврійське губернське Правління [3, спр. 73, арк. 2, 3, 10, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21 тощо; 5, с. 156].

Інколи виникали кризові ситуації, на які І.Гаспринський та очолювана ним Управа реагували миттєво. Так, наприклад, 10 квітня 1880 року органами міського самоврядування було усвідомлена існуюча криза в торгівлі м'ясом. Вони розуміли, що встановити примусові ціни не можливо. Мешканці Бахчисараю вже кілька днів залишалися без цього важливого продукту. Міська Управа прийняла наступне рішення: в якості спроби «надати усім бажаючим вільну торгівлю м'ясом в місті із правом продажу привізного м'яса із возів» до 1 травня [3, спр. 115, арк. 17; 5, с. 156].

Разом із тим, І.Гаспринський не підтримував пропозиції про підвищення ціни на м'ясо задля відшкодування збитків торговців. Так, 30 червня 1880 року бахчисарайські міщани Мустафа Муждаба оглу, Джеміль Аджи Амет оглу, Мустафа Галім оглу, Веліша Аджи Амет оглу, Мустафа Мемет оглу, Темір Кая Сефедін оглу, Селямій Абдурешит оглу, Кара Курсан, Осман Смаїл оглу, Халіль Топал Смаїл оглу, Сеїт Джеміль Аджи Асан оглу та Сефер Кази Умер оглу звернулися до Бахчисарайської міської Управи із проханням підвищити таксу на баранину на 1 копійку «через великі збитки червня місяця». Власноручною резолюцією І.Гаспринського стало наступне: «оголосити прохачам, що такса дана відповідно існуючим цінам в інших містах і стягнути на прохання [гербову] марку» [3, спр. 115, арк. 26; 5, с. 156 – 157].

Бахчисарайські органи міського самоврядування, які очолювалися І.Гаспринським, залучалися й до контролю за торговими операціями, які знаходилися у віданні Таврійською казенною палатою міністерства фінансів. Вже на початку своєї діяльності на посаді міського голови І.Гаспринський був змушений розбиратися у справі про правомірність торгівлі свічками старости вірмено-григоріанської церкви Мартина Бояджи [3, спр. 23, арк. 13, 15; 5, с. 157].

Висновки: Отже, І.Гаспринський та очолювані ним органи міського самоврядування ефективно боролися проти шахрайства в сфері торгівлі і намагалися дотримуватися інтересів мешканців Бахчисараю. Міській спільноті були запропоновані зміни у правилах ведення торгових операцій та ефективні методи контролю за їх дотриманням. Це суттєво покращило життя пересічних бахчисарайців і налаштувало впливових купців-ретроградів проти молодого та енергійного міського голови І. Гаспринського.

Джерела та література

1. Гладун В. О. Адміністративні заходи міського голови І. Гаспринського з питань вирішення міжнаціональних проблем Бахчисараю / В. О. Гладун // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2005. – № 4. – С. 19-26; Гладун В. О. Питання міського управління Бахчисараю на сторінках газети «Терджиман» / В. О. Гладун // Етнонаціональні чинники в історії державно-правового будівництва : матеріали XII історико-правової конф. (м. Бахчисарай, 10-13 вересня 2004 р.). – Сімферополь : ДіАйПі, 2005. – С. 185-187; Гладун В. О. Формування органів Бахчисарайського міського самоврядування в світлі «Городового положення 1870 р.» / В. О. Гладун // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. – 2006. – Вип. 9. – С. 222-228; Камилова В. Д. Невостребованная правовой наукой личность / В. Д. Камилова // Современные проблемы публично-правового и частного-правового регулирования : теория и практика а: материалы междунар. науч.-практ. конф., посвященной памяти доктора юридических наук, профессора Орданского Марка Семеновича. Пленарное заседание. – Уфа : РИО БашГУ, 2005. – С. 174; Камилова В. Д. Основные этапы жизни и пути развития политико-правовых взглядов Исмаила Гаспринского / В. Д. Камилова // Актуальные проблемы теории и истории государства и права на современном этапе : материалы междунар. науч.-практ. конф. (17 апреля 2006 г.). – Уфа : РИО БашГУ, 2006. – Ч. II. – С. 27; Камилова В. Д. Формирование городских органов местного самоуправления в России (на примере города Бахчисараю) в 70-е годы XIX века / В. Д. Камилова // Избирательный процесс на региональном уровне : проблемы теории и практики : сб. науч. статей республиканской науч.-практ. конф. – Уфа : БАГСУ, 2006. – С. 141; Камилова В. Д. Формирование правовых взглядов И. Гаспринского / В. Д. Камилова // Правовая система и вызовы современности : материалы Междунар. конф. студ., аспирантов и молодых ученых (5-7 декабря 2005

- г.). – Уфа : РИО БашГУ, 2006. – Ч. II. – С. 132; Каркач Е. В. Исмаил Гаспринский – Бахчисарайский городской голова / Е. В. Каркач // Крымский архив. – 2002. – № 8. – С. 7.
2. Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні / О. Н. Ярмиш, В. О. Серьогін. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – С. 526.
 3. ДААРК. – Ф. 64. – Оп. 1.
 4. Таврида. – 1880, 18.12. – № 19.
 5. Ганкевич В. Ю. Діяльність І. Гаспринського на посаді міського голови Бахчисарая / В. Ю. Ганкевич // Орієнтальні студії в Україні. До ювілею Л. В. Матвєєвої : зб. наук. статей. – К. : Ін-т сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, 2010. – С. 147-191.

Довлетова З.В.

УДК [0:70:329.7](=512.19)''19''

РОЛЬ ГАЗЕТЫ «ВЕТАН ХАДИМИ» В РАЗВИТИИ КРЫМСКОТАТАРСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ДВИЖЕНИЯ ПЕРВЫХ ДЕСЯТИЛЕТИЙ XX ВЕКА

В развитии национального движения первых десятилетий XX века большую роль сыграли газеты и журналы. Благодаря периодическим изданиям происходит расширение, углубление национальной идеи, а также формирование методов и форм национального движения.

Место и роль газеты «Ветан Хадими» в развитии национального движения, ее значение в формировании системы моральных и патриотических принципов, влияние публицистики на развитие исторического процесса и сегодня не утратили своего значения. Главной задачей работы является изучение развития национального движения на страницах газеты «Ветан Хадими».

Целью данной работы является выявить роль газеты «Ветан Хадими» в развитии крымскотатарского национального движения первых десятилетий XX века.

Первые публикации, касающиеся периодических национальных печатных изданий, носили в основном информационный характер. Одним из таких источников является статья в газете Исмаила Гаспринского «Терджиман» («Переводчик») [1; 2].

Большой вклад и основательный труд по этой тематике написал историк Хакъан Къырымлы – «Национальное движение и самосознание крымских татар (1906-1916гг.)» [3].

Кроме этой работы эта тема раскрыта в статьях Исмаила Керимова – «Бизим «джанлы энциклопедияларымыз» и ««Ветан хадими» газетасы акъкъында базы къайдлар» [4; 5].

Важнейшее место в реализации программы национального развития отводилось национальной прессе - периодическим печатным изданиям на языках национальных меньшинств, населявших просторы России. Периодическая печать выступала в качестве определяющего фактора агитационной, разъяснительной и пропагандистской работы, служила часто единственным каналом внедрения новой идеологии. Это была умелая и массовая пропаганда, манипулировавшая худшим прошлым и лучшим настоящим. Опыт самосохранения и дальнейшего развития национальных меньшинств сам по себе интересен.

Одной из первых молодежных организаций крымских татар смело можно назвать появившуюся в 1905 году организацию «Генч татарлар» ((Яш татарлар) Молодые татары), исповедавшую социальную идеологию. Ее основателем стал социал-революционер из Карасубазара – Абдурешид Медиев – общественный и государственный деятель, журналист. С мая 1906 по 1908 год Решид Медиев совместно с Асан Сабрий Айвазовым выпускал газету "Ветан хадими" (Слуга Родины), которая пользовалась большой популярностью в народе [6].

Первый номер газеты «Ветан Хадими» вышел 13 мая 1906 года. Издавалась в Карасубазаре, четыре раза в неделю, тираж составлял 600-2000 экземпляров. Газета печаталась в типографии З. О. Рогана. Годовая оплата на подписку газеты составляла 5 рублей 50 копеек. Так же была открыта оплата на подписку для иностранцев, которая составляла 20 франков. Лозунгом газеты были слова пророка Мухаммеда: « Любовь к Родине – это часть нашей веры», под лозунгом были слова Медиева: «Земля это собственность работающего народа». Главным редактором был Абдурешид Медиев, корреспондентами были Къатырджалы Сейдамет Челеби и Мурат Эфендиоглу. Программа газеты сводилась к таким пунктам: 1) правительственные сообщения; 2) статьи, посвященные местным и общественным вопросам жизни России; 3) местная хроника; 4) корреспонденция, вести и слухи из русской и иностранной жизни, справочный отдел; 5) объявления [6]. Газета имела распространение в Азербайджане, Татарстане [4].

Газета с самого начала сыграла большую роль в мировоззрении «Яш татарлар». На страницах газеты они требовали о передаче земли крестьянам, о справедливости по отношению к крестьянам, о свержении монархии [3].

Нуридин Агаев в своей статье писал: «что монархи с покон веков мучили народ, порождали насилие и несправедливость, и пришло время к изменениям» [3]. Здесь они призывали не только мусульман, но и всех в корне изменить свою жизнь.

Много внимания на страницах «Ветан хадими» уделялось важному для крымских татар вопросу – проблеме увеличения грамотности среди народа. Газета была явным сторонником нового метода преподавания в татарских школах. Поддерживала создание новых школ среднего уровня (рушдие) с преподаванием родного языка. В вопросах образования «Ветан хадими» пропагандировала идею сохранения национального самосознания и культуры, их укрепление и развитие с использованием современных средств. С проблемой народного просвещения тесно пересекается проблема получения